

2. У чым заключалася карэннае адрозненне Парыжскай Камуны 1871 г. ад папярэдніх рэвалюцый?
3. Пры дапамозе звестак з табліцы на с. 30 і тэксту параграфа дакажыце, што ў Францыі ў XIX ст. адбыўся значны эканамічны ўздым.
4. Паразважайце, ці паўплывала прамысловая рэвалюцыя на пашырэнне дэмакратычных свабод у Францыі ў канцы XIX — пачатку XX ст. Сваё меркаванне патлумачце.
5. Вызначце асаблівасці палітычнага развіцця Францыі ў гэты перыяд.
6. Што было агульнага ў знешняй палітыцы Францыі і Вялікабрытаніі? На якія выгады разлічвалі гэтыя краіны, імкнучыся падпарадкаваць іншыя народы?

§ 6. Еўрапейскія рэвалюцыі 1848—1849 гг. і іх вынікі

1. Як ажыццяўляўся тэрытарыяльны перадзел Еўропы паводле рашэння Венскага кангрэса? 2. Назавіце прычыны і вынікі рэвалюцыі 1848 г. у Францыі.

Напрыканцы 1840-х гг. магутная рэвалюцыйная хваля захапіла Еўропу. Рэвалюцыі адбыліся ў Францыі, Італіі, Аўстрыйскай імперыі і германскіх дзяржавах.

Што прывяло да рэвалюцый 1848—1849 гг. у германскіх і італьянскіх дзяржавах, а таксама ў Аўстрыйскай імперыі? Чым скончыліся гэтыя рэвалюцыі, якімі былі іх наступствы?

1. Прычыны, характар, рухальныя сілы і асаблівасці рэвалюцый. Да еўрапейскіх рэвалюцый 1848—1849 гг. прывялі так званыя «галодныя саракавыя», якія жорстка ўдарылі па найбяднейшых пластах еўрапейскага насельніцтва. Неўрадажыныя гады (1845—1847) выклікалі імклівы рост цэн на прадукты харчавання. Сялян даводзілі да галечы непасільныя падаткі і ліхвярства. Шмат хто з іх сыходзіў у гарады, дзе папаўняў шэрагі беспрацоўных і жабракоў.

Сітуацыю пагоршыў сусветны прамысловы крызіс, які скалануў Еўропу ў 1847 г. Неўраджаі і пагроза голаду давялі абурэнне найбяднейшых пластоў насельніцтва да крытычнага ўзроўню. Рабочыя, жыццёвы ўзровень якіх быў вельмі нізкі, дабіваліся павелічэння аплаты працы.

У гэтых умовах усё гучнейшымі становіліся галасы лібералаў, якія ўзмацнілі крытыку феадальна-абсалютысцкіх парадкаў. Так, у Францыі, як вы памятаеце, незадаволенасць прамысловай і гандлёвай буржуазіі і рабочых выклікаў рэжым Ліпёнскай манархіі. У той жа час эканамічнае ўзмацненне буржуазіі выклікала яе імкненне да палітычнай улады.

Назавіце прычыны рэвалюцый сярдзіны XIX ст. у найбуйнейшых краінах Еўропы. Як вы лічыце, чаму рэвалюцыйныя падзеі ў гэтых краінах адбыліся амаль адначасова?

Напачатку XIX ст. у Еўропе ўзнікла новае палітычнае вучэнне — **лібералізм**. Яго прадстаўнікі былі прыхільнікамі ідэй свабоды і незалежнасці чалавечай асобы. У галіне палітыкі лібералы выступалі за канстытуцыйную манархію і перадачу заканадаўчай улады выбарным органам народнага прадстаўніцтва. Яны патрабавалі надання выбарчых правоў матэрыяльна забяспечаным людзям і змагаліся за роўнасць людзей перад законам, раўнапраўе жанчын, адмену саслоўных прывілеяў, раўнамернае размеркаванне падаткаў. Лібералы адстойвалі свабоду сумлення, веравызнання, адукацыі, слова, друку. У эканамічнай галіне яны выступалі супраць абмежаванняў свабоды гандлю і прадпрымальніцтва з боку дзяржавы з лозунгам: «Дайце нам свабоду дзейнічаць». Лібералы лічылі недапушчальным ніякае дзяржаўнае ўмяшанне ў эканамічныя адносіны. Дзяржаве адводзілася роля гаранта выканання свабод і правоў грамадзяніна.

Сваіх мэт лібералы разлічвалі дасягнуць шляхам здзяйснення памяркоўных рэформаў і пераўтварэнняў, а не рэвалюцыйных дзеянняў. У рэвалюцыі лібералы бачылі пагрозу грамадскаму парадку і інтарэсам буйных уласнікаў. Але ў тых краінах, дзе лібералізм уціскаўся, яго прыхільнікі далучаліся да разнастайных тайных таварыстваў і ў шэрагу выпадкаў выкарыстоўвалі метады ўзброенай барацьбы, як, напрыклад, у Італіі.

Пашырэнне ліберальных ідэй адыграла вялікую ролю ў барацьбе супраць феадальна-абсалютысцкіх парадкаў.

2. Асноўныя падзеі рэвалюцый і іх вынікі. Падзеі лютага 1848 г. у Францыі паслужылі штуршком да рэвалюцыйных хваляванняў у асобных германскіх і італьянскіх дзяржавах, а таксама ў Аўстрыйскай імперыі.

Італія. У Італіі рэвалюцыя насіла нацыянальна-вызваленчы характар. Паводле рашэння Венскага кангрэса Італія, аб'яднаная Напалеонам I, зноў была раздробленая на 8 каралеўстваў і герцагстваў, а яе паўночная частка далучаная да Аўстрыйскай імперыі. Ва ўсіх італьянскіх дзяржавах аднавілася манархічная ўлада.

Выбітную ролю ў барацьбе італьянскага народа супраць аўстрыйскага прыгнёту і за аб'яднанне краіны адыгралі *Джузэпэ Гарыбальдзі* (1807—1882) і *Джузэпэ Мадзіні* (1805—1872).

Джузэпэ Гарыбальдзі.
Мастак К. Гарачы. XIX ст.

Рэвалюцыя ў Італіі пачалася 12 студзеня 1848 г. з паўстання ў Палерма (Сіцылія). Неўзабаве яна пашырылася па ўсёй краіне. Італьянскія манархі не адважыліся супрацьстаяць волі народа. Увесну па ўсёй Італіі, акрамя аўстрыйскіх тэрыторый, былі ўведзеныя канстытуцыі. У сакавіку 1848 г. паўстала і абвешчана рэспублікай Венецыя, што кіравалася Аўстрыйскай імперыяй. Доўгі час Венецыя стрымлівала націск аўстрыйскіх войскаў, але ў жніўні 1848 г. вымушаная была скласці зброю.

Пералічыце краіны Еўропы, у якіх у 1848—1849 гг. не адбылося рэвалюцыйных узрушэнняў. Як вы лічыце, чаму? Пакажыце гэтыя краіны на карце свету.

Важнай падзеяй рэвалюцыі было паўстанне ў Рыме ў канцы 1848 — пачатку 1849 г., цягам якога была скасаваная ўлада Папы Рымскага і абвешчаная рэспубліка. Супраць Рымскай рэспублікі выступілі войскі некалькіх дзяржаў: Аўстрыі, Францыі, Іспаніі і Неа-палітанскага каралеўства. У гераічнай абароне горада, што доўжылася больш за два месяцы, праславіліся салдаты генерала Дж. Гарыбальдзі.

Напішыце кароткую нататку ў газету пра гераічную абарону Рыма салдатамі генерала Дж. Гарыбальдзі (год выдання газеты вызначце самастойна).

Італьянская рэвалюцыя скончылася паражэннем: Рымская і Венецыянская рэспублікі здаліся, але барацьба за аб'яднанне Італіі працягвалася. Пасля задушэння рэвалюцыі памяркоўныя лібералы засталіся ва ўладзе толькі ў Сардзінскім каралеўстве (П'емонт). З цягам часу каралеўства ўзмацнілася і стала цэнтрам барацьбы за стварэнне адзінай Італіі.

Аўстрыйская імперыя. Імперыя была шматнацыянальнай дзяржавай. Акрамя Аўстрыі ў яе склад уваходзілі Венгрыя, Чэхія, Славакія, Славенія, Харватыя, а таксама частка тэрыторыі сучасных Румыніі, Польшчы, Італіі і Украіны. Кіроўная дынастыя *Габсбургаў* не дапускала палітычных свабод, усяляк перашкаджала імкненню падуладных ёй народаў да нацыянальнай незалежнасці. Такая палітыка выклікала незадаволенасць самых шырокіх колаў грамадства. Яна прывяла ў рэшце рэшт Аўстрыйскую імперыю да глыбокага палітычнага крызісу і рэвалюцыйнай сітуацыі.

Паўстанне ў Вене выбухнула 13 сакавіка 1848 г., неўзабаве пасля скідання манархіі ў Францыі. На барыкадах выйшлі рабочыя, рамеснікі, студэнты. Паўстанцы патрабавалі прыняцця канстытуцыі і замены ўрада. Імператар Фердынанд I мусіў склікаць сход для выпрацоўкі канстытуцыі, праект якой апублікавалі ў красавіку 1848 г. У ім абвешчваліся свабоды слова, сходаў і друку, прадугледжвалася стварэнне парламента. Быў сфарміраваны ўрад, адказны перад будучым парламентам. Але венцы працягвалі бунтаваць, патрабуючы ўсеагульнага выбарчага права. Фердынанд I адрокся ад трона на карысць свайго пляменніка Франца Іосіфа. Новы імператар увёў канстытуцыю, што замацоўвала цэласнасць імперыі, і перайшоў да задушэння

Нацыянальная гвардыя на плошчы Вены. 1848 г.

Пра што сведчыць прысутнасць вялікай колькасці вайскоўцаў на галоўнай плошчы аўстрыйскай сталіцы?

рэвалюцыйных і нацыянальна-вызваленчых выступленняў. У чэрвені 1848 г. было задушанае паўстанне ў Празе.

Бурныя падзеі разгараліся ў *Венгрыі*. Тут рэвалюцыя пачалася 15 сакавіка 1848 г. Рухальнай сілай венгерскай рэвалюцыі з'яўлялася ліберальна настроенае дваранства, г. зн. дваранства, якое выступала за рэформы. Аўстрыйскі імператар быў вымушаны пайсці на саступкі і пашырыў аўтаномію Венгрыі. Лібералы сфарміравалі ўрад, які скасаваў баршчыну і царкоўную дзесяціну, перадаў у рукі сялян адну траціну зямель, што апрацоўваліся. У Венгерскім каралеўстве былі абвешчаныя палітычныя свабоды. Урад фактычна праводзіў незалежную палітыку, што прывяло да ваеннага сутыкнення з Венай.

На задушэнне венгерскай рэвалюцыі былі кінутыя імператарскія войскі, але яны аказаліся не ў стане скарыць мяцежную краіну. Тады Франц Іосіф звярнуўся па дапамогу да рускага імператара Мікалая I. У выніку рэвалюцыя ў Венгрыі была задушана войскамі Аўстрыі і Расіі.

Рэвалюцыйны рух у імперыі Габсбургаў пачаў сціхаць. У 1851 г. Франц Іосіф адмяніў дараваную раней канстытуцыю. Але ў стасунках з Венгрыяй ён пайшоў на вымушаны кампраміс. Справа ў тым, што напрыканцы 1850-х гг. Аўстрыя страціла свае італьянскія тэрыторыі, а ў 1866 г. прайграла вайну з Прусіяй. Страта тэрыторый

і аўтарытэту прымусіла аўстрыйскія ўлады ўлічваць імкненне Венгры да незалежнасці. У выніку было дасягнутае аўстра-венгерскае пагадненне 1867 г., паводле якога імперыя Габсбургаў пераўтваралася ў дваадзіную манархію — *Аўстра-Венгрыю*. Венгры вярнулі канстытуцыю 1848 г. з **аўтаноміяй** ва ўнутраных справах. У Аўстрыі прынялі новую канстытуцыю, у выніку чаго Аўстра-Венгерская імперыя ператварылася ў канстытуцыйную манархію. У сферы знешняй палітыкі дзве часткі новай дзяржавы павінныя былі дзейнічаць як адно цэлае.

Германія. У той час Германія ўяўляла сабой саюз, які складаўся з 35 суверэнных манархій і 4 вольных гарадоў. Прадстаўнічым органам Германскага саюза з'яўляўся бундэстаг, што засядаў у Франкфурце-на-Майне. Але рашэнні бундэстага не былі абавязковымі для ўдзельнікаў саюза. За лідарства ў Германскім саюзе спаборнічалі Аўстрыя і Прусія.

Назавіце падзеі, якія вы лічыце пераломнымі момантамі ў развіцці рэвалюцый 1848—1849 гг. у Італіі, Аўстрыі і Венгрыі.

На берлінскіх барыкадах. 18 сакавіка 1848 г.

Супастаўце сюжэты ілюстрацый (с. 38 і 39) і вызначце, як іх аўтары перадалі напружанне рэвалюцыйнай барацьбы ў Аўстрыі і Германіі.

Рэвалюцыі ў Францыі і Італіі прывялі да хваляванняў у розных германскіх дзяржавах. Аднак галоўныя рэвалюцыйныя падзеі разгарнуліся ў Прусіі. 18 сакавіка 1848 г. пачалося паўстанне ў Берліне. У вулічных баях узялі ўдзел рабочыя, рамеснікі, студэнты, служачыя і нават заможныя бюргеры. Кароль мусіў саступіць. Ён вывеў войскі са сталіцы і абяцаў здзейсніць рэформы. Перамогай скончыліся паўстанні ў некаторых іншых германскіх дзяржавах. Там былі сфарміраваныя новыя ўрады і абраныя парламенты з удзелам лібералаў.

Найважнейшым падчас рэвалюцыі было пытанне аб'яднання Германіі. 18 мая 1848 г. у саборы Святога Паўла ў Франкфурце-на-Майне адкрылася першае пасяджэнне агульнагерманскага парламента — *Франкфурцкага нацыянальнага сходу*. Большасць дэпутатаў парламента лічылі, што Германія павінная аб'яднацца вакол Прусіі. У сакавіку 1849 г. парламент прыняў канстытуцыю, паводле якой германскія дзяржавы аб'ядноўваліся ў адзіную імперыю на чале са спадчынным манархам і двухпалатным рэйхстагам (парламентам). Канстытуцыя, напісаная на ўзор французскай Дэкларацыі правоў чалавека і грамадзяніна, абвешчала грамадзянскія правы і свабоды, роўнасць перад законам, адмяняла саслоўныя прывілеі і феадальныя павіннасці. Але ж аб'яднанне Германіі рэвалюцыйным шляхам не адбылося. Прускі кароль адмовіўся ад кароны імператара. Манархі многіх германскіх дзяржаў таксама адхілілі ідэю канстытуцыйнага кіравання.

На гэтым рэвалюцыя ў Германіі скончылася. Народныя выступленні ў абарону канстытуцыі былі задушаныя з дапамогай прускай арміі, а Франкфурцкі парламент разгнаны ў чэрвені 1849 г. Рэвалюцыя ў Германіі не вырашыла асноўнай задачы — аб'яднання краіны.

Такім чынам, ніводная з рэвалюцый **1848—1849 гг.** не ўвянчалася поспехам. Нягледзячы на гэта, рэвалюцыйныя падзеі спрыялі ўмацаванню парасткаў новага дэмакратычнага грамадства і пацвердзілі неабходнасць рэформаў. Ліберальныя і сацыялістычныя ідэі атрымалі далейшае пашырэнне па ўсёй Еўропе. Былі створаныя перадумовы для з'яўлення новых нацыянальных дзяржаў — Італіі і Германіі.

Ключавыя словы: лібералізм, аўтаномія, Джузэпэ Гарыбальдзі, Джузэпэ Мадзіні.

1. Патлумачце прычыны пагаршэння жыцця ўсіх пластоў еўрапейскага насельніцтва ў сярэдзіне XIX ст.
2. Якія задачы стаялі перад нацыянальнымі рухамі ў Германіі і Італіі? Чым яны адрозніваліся ад нацыянальных рухаў у Аўстрыйскай імперыі?
3. Пакажыце на карце на с. 2 атласа краіны, у якіх захоўвалася палітычная раздробленасць.
4. Ахарактарызуйце лібералізм першай паловы XIX ст., яго мэты і задачы.
5. Якімі былі наступствы рэвалюцыйнага руху ў Італіі, Аўстрыйскай імперыі, Германіі?

6. Складзіце храналагічную табліцу (каляндар) найважнейшых падзей, што адбыліся ў 1848—1849 гг. у Германіі, Аўстрыйскай імперыі і Італіі. Зрабіце вывад аб іх палітычным значэнні. (Заданне можна выканаць пры дапамозе вэб-сэрвісаў на «стужцы часу».)

«Каштоўнасць зерня, — пісаў Дж. Гарыбальдзі ў старасці, — вызначаецца яго ўраджайнасцю; каштоўнасць чалавека — той карысцю, якую ён можа прынесці да сябе падобным».

Як вы разумееце сэнс слоў італьянскага патрыёта?

Адзін з батальёнаў, што змагаліся ў 1936—1938 гг. у рэспубліканскай Італіі, насіў імя Гарыбальдзі. А ў 1943—1945 гг. імем гэтага героя былі названыя партызанскія атрады, што ваявалі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

§ 7. Германія ў другой палове XIX — пачатку XX ст.

1. Якія краіны Еўропы ў сярэдзіне XIX ст. заставаліся раздробленымі? 2. Чаму падчас рэвалюцыі 1848—1849 гг. не адбылося аб'яднання Германіі?

Найважнейшай падзеяй еўрапейскай гісторыі другой паловы XIX ст. стала ўзнікненне новых нацыянальных дзяржаў. Нацыянальна-вызваленчая вайна ў Італіі завяршылася стварэннем адзінага Італьянскага каралеўства. Аб'яднанне Германіі праводзілася «зверху». Кіроўную ролю ў аб'яднанні нямецкіх зямель адыграла Прусія.

Калі і як была абвешчаная з'яднаная нямецкая дзяржава — Германская імперыя? Што ўяўляў сабой палітычны лад абвешчанай дзяржавы?

1. Аб'яднанне Германіі і абвясчэнне Германскай імперыі. У сярэдзіне XIX ст. Германія па-ранейшаму заставалася раздробленай краінай. Спраба яе аб'яднання ў 1848—1849 гг. была няўдалая. Аднак імкненне да аб'яднання гэтай краіны ў наступныя гады не аслабла.

Аб'яднанне Германіі шмат у чым зрабілася мажлівым дзякуючы экспансіі наймацнейшай і найбагацейшай нямецкай дзяржавы — Прусіі. У другой траціне XIX ст. яе эканамічная *інфраструктура* (прамысловасць, банкаўская сістэма, дарогі і чыгуначныя шляхі) імкліва развівалася. У выніку Прусія ператварылася ў самую моцную сярод нямецкіх дзяржаў. Невыпадкава яна была ініцыятарам стварэння